

filozofiju Filozofskog fakulteta, kontinuirano od samog osnivanja Odsjeka predaje antičku filozofiju i nekoliko modula iz praktičke filozofije i historije filozofije.

Kad je riječ o njegovoj knjizi *Stagirinin*, iz samoga naslova možemo neposredno detektirati da djelo govori o Aristotelovoj filozofiji, a sastoji se od tri poglavlja, kratkog pogovora, te liste skraćenica i priloga bibliografske naravi.

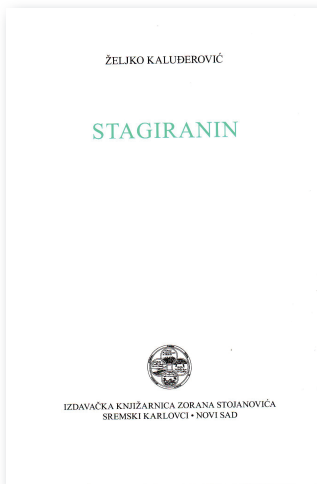
Prvo poglavlje knjige Kaluderović je naslovio grčkom riječju *Prolegomena*. U navedenom dijelu štiva se, zapravo, razviđa važnost Aristotelove zaostavštine za historiju filozofije koja je nesumnjivo, kako je dobro poznato, nemjerljiva. Ipak, ovaj put se saznaje, katkad na našem jeziku zanemaren ali izuzetno vrijedan historiografski podatak, da su u Stagiraninovo filozofiji inkorporirana i filozofska učenja prethodnika, zbog čega se Aristotel može smatrati i prvim *historičarem filozofije*, s obzirom na to da je cjelokupnu dotadašnju filozofsku tradiciju razviđao iz znatno bliže temporalne, ali i duhovne razdaljine.

Na tragu Aristotelove podjele filozofije profesor Kaluderović u drugome odjeljku svoga spisa posvećuje pozornost teorijskoj filozofiji, što je evidentno iz samoga naziva poglavlja *Theoria*. Autor upoznaje čitaoca s filozofskim određenjem *iskustva* odnosno *umijeća*, te navedene pojmove dovodi u suodnos sa znanjem. Potom prezentira i Aristotelov pojam *mudrosti* te njegovu vezu sa *znanjem uzroka* odnosno sa znanjem radi samog *znanja*. Nakon toga temeljito izlaže i Aristotelovu kauzalnu shematiku, a u sljedeća tri potpoglavlja predstavlja metafizički nauk o četiri uzroka. Stoga iscrpno deskribira Aristotelovo poimanje materijalnog, formalnog, eficientnog i finalnog uzroka.

Tokom razmatranja sadržaja metafizičke naravi autor knjige primarno se poziva na Aristotelove spise *Fiziku* i *Metafiziku*, uglavnom u njihovome izvornom starogrčkom izrazu i sadržaju.

Filozofski diskurs u posljednjem poglavlju knjige dominantno je usmjeren ka Aristotelovim djelima *Nikomahova etika* i *Eudemova etika*, što je i sasvim razumljivo s obzirom na to da ovaj odjeljak djela nosi naziv *Praxis*. Na tome tragu pisac posebno izdvaja termin *etika* koji prevodi sa "stvari koje se tiču karaktera". Samim time potcrtava značaj klasičnog filozofskog vokabulara. Zatim deskribira i pojmove *karakter*, *physis* i *nomos*, kako bi naposljetku došao i do termina *arete* odnosno *vrline*, i tom prilikom ukazuje na sličnosti odnosno različitosti u Aristotelovom i Platonovom shvaćanju toga termina. Štaviše, ističe i filološku dimenziju pojma *vrline*, a zatim predstavlja podjelu na dijanoetičke i etičke *vrline*, odnosno *intelektualne* ili *umne*, te *moralne* ili *karakterne* itd. U nastavku Kaluderović razrađuje i pojam pravde kod drevnih Grka i pritom posebnu pažnju posvećuje distributivnome i kumulativnome modelu pravednosti. Nakon dijela teksta koji govori o pravdi i pravednosti slijedi i posljednji dio knjige s podnaslovom *Logos, "volja", odgovornost i ne-ljudska živa bića*. Tu veoma iscrpno ispituje Aristotelovo poimanje animalnog svijeta, prema kojemu je čovjek nadređen životinjama i na osnovu čega se zaključuje da životinje ne djeluju voljno i da nemaju *logos*. Sukladno kaznome, više je nego očito da Aristotel poriče praktičko djelovanje životinja, s tim da one ipak mogu biti nagrađene od vlasnika s obzirom na postupke koje čine.

Na kraju ovoga osvrtu istaknuli bismo da nije riječ o uratku koji je usamljen u Kaluderovićevom

Željko Kaluderović, *Stagirinin*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci, Novi Sad, 2018, str. 249.

UDK 1 Aristoteles (049.3)

Knjiga naslova *Stagirinin* najnovija je znanstvena publikacija Željka Kaluderovića, profesora na Filozofskom fakultetu u Novome Sadu. Iako je riječ o novosadskom profesoru crnogorskih korijena, možemo slobodno istaknuti da je njegovo znanstveno stvaralaštvo blisko i bosanskohercegovačkom čitateljstvu, s obzirom na to da je svoju prethodnu knjigu *Rana grčka filozofija* objavio upravo u Bosni i Hercegovini. Osim znanstvene poveznice s Bosnom i Hercegovinom ne treba zanemariti ni činjenicu da na Univerzitetu u Tuzli, tačnije na Odsjeku za

znanstvenom opusu iz polja antičke filozofije. Štaviše, riječ je o jednom u nizu njegovih djela iz ove oblasti, te napominjemo da je do sada objavio sljedeća djela: *Aristotel i predsokratovci* (Novi Sad, 2004) *Predsokratsko razumevanje pravde* (Novi Sad, 2013), *Helen-sko poimanje pravde* (Novi Sad, 2010.), *Dike i Dikaiosyne* (Skoplje, 2015), *Filozofski triptih* (Novi Sad,

2014) i *Rana grčka filozofija* (Zenica, 2017). Za razliku od navedenih djela napisanih dominantno iz praktičke filozofije, u Kaluđerovićevoj najnovijoj knjizi podjednaka važnost je ukazana teorijskoj i praktičkoj filozofiji tokom istraživanja historije grčke filozofije. Na ozbiljan pristup prilikom razmatranja filozofskih sadržaja ukazuje i upotreba referentne literature,

pošto je autor osim originalnih tekstova na starogrčkome jeziku također koristio najreferentniju literaturu na njemačkom, engleskom ali i južnoslavenskim jezicima. Knjigu je publicirala Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića iz Novoga Sada 2018. godine, a svojim opsegom obuhvaća 249 stranice teksta.

Orhan Jašić